

16. Колесов П. П. Проблемы судебной защиты экологических прав граждан // Российский судья. — 2004. — № 4. — С. 19–22.
17. Кобецька Н. Р. Екологічне право України : навч. посіб. / Н. Р. Кобецька. — К., 2007. — 352 с.

Анотація

Калишук Л. А. Теоретико-правові аспекти захисту екологічних прав в Україні та Європейському Союзі. — Стаття.

На підставі аналізу національного законодавства та законодавства Європейського Союзу у статті розглянуті основні підходи щодо визначення поняття екологічних прав та їх класифікації. Особлива увага зосереджена на дослідженні окремих правових аспектів захисту екологічних прав.

Ключові слова: екологічні права; класифікація екологічних прав; право на безпечне для життя і здоров'я довкілля; форми захисту екологічних прав; способи захисту екологічних прав; право на доступ до правосуддя.

Аннотация

Калишук Л. А. Теоретико-правовые аспекты защиты экологических прав в Украине и Европейском Союзе. — Статья.

На основании анализа национального законодательства и законодательства Европейского Союза в статье рассмотрены основные подходы относительно определения понятия экологических прав и их классификации. Основное внимание сосредоточено на исследовании отдельных правовых аспектов защиты экологических прав.

Ключевые слова: экологические права; классификация экологических прав; право на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду; формы защиты экологических прав; способы защиты экологических прав; право на доступ к правосудию.

Summary

Kalishuk L. A. Theoretical-Legal Aspects of Ecological Rights Protection in Ukraine and EU. — Article.

On the basis of analysis of national legislation and legislation of European Union basic approaches of ecolaws definition and classification are considered in the article. The special attention is concentrated on research of separate legal aspects of ecolaws defence.

Keywords: ecolaws; classification of ecolaws, right on safe for life and healthy environment; forms of ecolaws defence; methods of ecolaws defence, right on access to justice.

УДК 349.414:338.48

Н. І. Палій

ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року виділив дев'ять категорій земель: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення, землі історико-культурного призначення; землі лісгосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [1].

© Н. І. Палій, 2010

Виділені за цільовим призначенням категорії земель внутрішньо неоднорідні, і кожна з категорій включає землі, що служать різним цілям, які визначають особливості їхнього правового режиму. Функціональне призначення характеризує цільове призначення земель.

Поняття правового режиму земель може бути застосоване відносно окремих категорій земель, а отже можна правомірно говорити про правовий режим земель рекреаційного призначення.

У Земельному кодексі землям рекреаційного призначення присвячена ст. 50, відповідно до якої до земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Поняття земель рекреаційного призначення раніше використовувалося в земельному законодавстві в іншому контексті. Зокрема, Земельний кодекс Української РСР від 8 липня 1970 року не виділяв такої категорії земель, як землі рекреаційного призначення. Проте цей Земельний кодекс в главі 18 передбачав таку категорію земель, як приміські та зелені зони. Зокрема, до зелених зон, відповідно до ст. 99 Земельного кодексу 1970 року, належали землі за межами міста, зайняті лісами, лісопарками та іншими зеленими насадженнями, які виконують захисні і санітарно-гігієнічні функції і є місцем відпочинку населення. На землях зелених зон, відповідно до ч. 5 ст. 100 вказаного Земельного кодексу, не припускалося будівництво об'єктів, не пов'язаних з захисними і санітарно-гігієнічними функціями цих зон, а також цілями організації відпочинку населення. А відповідно до ст. 97 вищевказаного кодексу, місцем відпочинку населення визнавалися землі, зайняті лісами, які розташовані в межах міста, виконують захисні і санітарно-гігієнічні функції [2].

Вперше про землі рекреаційного призначення згадується в Земельному кодексі України від 18 грудня 1990 року в редакції від 13 березня 1992 року, ст. 74 якого до земель рекреаційного призначення віднесла землі, призначені для організованого масового відпочинку і туризму населення: земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, кемпінгів, туристських баз, стаціонарних і наметових туристсько-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристських станцій, парків, зелених зон навколо міст та інших населених пунктів, навчально-туристських стежок, маркірованих трас, дитячих і спортивних таборів, і розташовані поза землями оздоровчого призначення [3]. Відповідно до ч. 3 ст. 2 Земельного кодексу 2001 року, об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї).

Будучи просторовою і матеріальною основою функціонування суспільства, земля забезпечує потреби людей. Ця обставина вимагає підвищеної уваги до головного надбання і багатств України, дотримання вимог екології, збереження природного середовища і ландшафтів, економних дій при відведенні земель для розміщення будівництва. Необхідність регулювання земельних відносин особливо зростає з огляду на завдання нинішнього пореформеного землекористування, яке передбачає створення еколого-безпечної та економіко-ефективної системи землекористування. Земля як просторовий базис є обмеже-

ним природним ресурсом, диференційованим за якістю та місцем розташування.

Об'єктом ресурсних рекреаційних досліджень доцільно вважати компактні території з поєднанням особливих ресурсів та властивостей, які і формують її рекреаційну особливість та унікальність. Особливості природних об'єктів визначаються, зокрема, тим, що природні ресурси як об'єкти власності мають не тільки економічне, а й екологічне, рекреаційне, культурне, естетичне та інше значення. Саме тому з метою збереження від забруднення, виснаження і знищення особливо цінних природних територій встановлюється особливий правовий режим їх використання.

Об'єктом у сфері власності на землю виступають окремі частини земель України, землеволодіння, землекористування та земельні ділянки. Як об'єкт права відносин землі рекреаційного призначення можуть виступати об'єктом права власності тільки в ролі індивідуально визначеної земельної ділянки, що має ознаки, що виділяють її з інших об'єктів цивільного обороту своїми фізичними та правовими параметрами, включаючи і унікальний кадастровий номер. Із цих позицій землі рекреаційного призначення об'єктом права власності бути не можуть. Рекреаційні території — це завжди земельні ділянки, хоча і наділені спеціальними ознаками, властивостями. В сучасній літературі зустрічається визначення «рекреаційно-економічного комплексу» як соціально-економічної системи, суб'єкти якої здійснюють рекреаційну діяльність і створюють рекреаційну послугу, забезпечуючи економічні результати, перш за все отримання прибутку.

Головні ознаки правового режиму земель рекреаційного призначення визначаються земельним та екологічним законодавством України. Загальні засади правового режиму використання рекреаційних зон визначаються ст. 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», згідно з якою на землях рекреаційного призначення забороняється: господарська та інша діяльність, що негативно впливає на навколишнє природне середовище або може перешкодити використанню їх за цільовим призначенням; зміни природного ландшафту та проведення інших дій, що суперечать використанню цих зон за прямим призначенням [4]. Режим використання земель рекреаційного призначення залежить від загального правового режиму рекреаційних зон. Законодавство детально не регулює питання правового режиму цієї категорії території, містячи застереження про те, що конкретний правовий режим їх використання визначається Верховною Радою Автономної Республіки Крим або місцевими радами відповідно до законодавства України Автономної Республіки Крим. У законодавстві про місцеве самоврядування визначення відповідно до законодавства режиму використання територій рекреаційних зон належить до повноважень, які обласні ради делегують обласним державним адміністраціям (п. 25 ст. 44 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») [5]. Критерії якості навколишнього середовища на території цих зон можуть встановлюватись більш жорсткими, ніж у цілому на території країни (ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 36 Водного кодексу України).

Землі рекреаційного призначення є об'єктом охорони, але вони не захищають природу від негативного впливу; призначені для використання з метою організації відпочинку, туризму, фізкультурно-оздоровчої діяльності громадян. Головними ознаками земель рекреаційного призначення є: використання цих земель для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів; взаємодія із іншими компонентами природного середовища; необхідність охорони цих земель від негативного впливу природних і антропогенних явищ. Отже, можна говорити про те, що екологічні функції земель рекреаційного призначення — це критерій, що виділяє ці землі серед земель інших категорій. Ґрунтуючись на вищевикладеному, землі рекреаційного призначення можна визначити як ділянки землі, виділені з метою організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів, стосовно яких обмежується або забороняється господарська та інша діяльність.

Кожна цивілізована держава покликана турбуватися про життя, здоров'я, безпеку і розвиток населення як вирішальну самоцінність будь-якого суспільства. Одним з найважливіших напрямків сучасної соціальної політики є заходи, спрямовані на відпочинок і відновлення працездатності населення. Правовий режим земель рекреаційного призначення досить неоднорідний; при аналізі практично кожного елемента їхнього правового режиму можна виділити риси, характерні лише для одного або декількох видів земель рекреаційного призначення, але не всіх земель рекреаційного призначення в цілому.

Законодавство про рекреаційну діяльність дає підстави для виділення загального і спеціальних правових режимів земель рекреаційного призначення. Загальний правовий режим земель рекреаційного призначення — це правовий режим, загальний для всіх видів земель зазначеної категорії, незалежно від того, які рекреаційні ресурси на них розташовані. Спеціальні правові режими — це правові режими окремих видів земель рекреаційного призначення, які відзначаються специфікою правового регулювання [6].

Згідно з ч. 2 ст. 52 Земельного кодексу у межах земель рекреаційного призначення вводиться особливий правовий режим використання земель, що обмежує або забороняє види діяльності, які несумісні з основним призначенням цих земель. При цьому передбачається наявність рівнозначно суворих вимог охорони земель рекреаційного призначення не тільки стосовно до титульних власників земельних ділянок, але й до третіх осіб (якщо ділянки в межах земель рекреаційного призначення доступні для загального користування).

Правовий режим земель рекреаційного призначення — це встановлений законодавством порядок використання та охорони земель, що визначає права, обов'язки, обтяження прав і обмеження видів господарської діяльності титульних власників земельних ділянок і третіх осіб з метою організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Правовий режим земель рекреаційного призначення в значній мірі обумовлюється видами діяльності, для здійснення яких призначені землі цієї категорії. З урахуванням різновидів земель рекреаційного призначення можна виділити такі особливості цих земель та їх правового режиму: наявність загальної, основної мети,

властивої всім видам земель рекреаційного призначення; різноманітність функцій, для виконання яких призначені землі цієї категорії; консервативний: характер правового режиму, що виражається в забороні або обмеженні господарської діяльності на землях рекреаційного призначення.

Поняття «землі рекреаційного призначення» є родовим поняттям стосовно територій, природні комплекси яких в силу своєї особливої рекреаційної значимості вилучаються повністю або частково із господарського використання за рішенням органів державної влади. У зв'язку із цим необхідно врахувати такі особливості земель рекреаційного призначення: наявність загальної, основної мети, властивої кожній категорії земель рекреаційного призначення, що виражається в організації масового відпочинку населення; різноманітність завдань, покладених на різні категорії земель рекреаційного призначення, залежно від установлених для них цілей; заборона або обмеження господарської діяльності на землях рекреаційного призначення; запровадження особливого правового режиму підвидів земель рекреаційного призначення залежно від поставлених цілей і завдань.

До юридично значущих ознак земель рекреаційного призначення слід віднести: можливість використання цих земель для організації масового організованого відпочинку населення у зв'язку з наявною сукупністю на них природних умов та природно-антропогенних комплексів; підтвердження в порядку, передбаченому законодавством, якостей земельних ділянок суші і водного простору, які сприяють фізіологічному, психологічному, генетичному та духовному оздоровленню людей; встановлення порядку користування такими землями для масового довгострокового та короткострокового відпочинку населення, обліку, моніторингу; оголошення у встановленому порядку меж, розмірів земельних ділянок суші та водного простору рекреаційного призначення. Наявність цих ознак дає підставу для визнання відповідних територій землями рекреаційного призначення.

Література

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3-4. — Ст. 27.
2. Земельний кодекс Української РСР від 8 липня 1970 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1970. — № 29. — Ст. 205.
3. Земельний кодекс України від 18 грудня 1990 року в редакції від 13 березня 1992 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1992. — № 25. — Ст. 354.
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.
5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
6. Земельне право України : підручник / за ред. О. О. Погрібного та І. І. Каракаша. — К. : Істина, 2009. — 600 с.

Анотація

Палій Н. І. Поняття та юридичні ознаки земель рекреаційного призначення. — Стаття.

У статті аналізуються головні ознаки земель рекреаційного призначення, якими є: використання цих земель для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних за-

ходів; взаємодія із іншими компонентами природного середовища; необхідність охорони цих земель від негативного впливу природних і антропогенних явищ. Отже, можна говорити про те, що екологічні функції земель рекреаційного призначення — це критерій, що виділяє ці землі серед земель інших категорій.

Ключові слова: землі рекреаційного призначення, рекреаційні території, рекреаційні зони, рекреаційні ресурси.

Аннотація

Палий Н. И. Понятие и юридические признаки земель рекреационного назначения. — Статья.

В статье анализируются главные признаки земель рекреационного назначения, которыми являются: использование этих земель для организации отдыха населения, туризма и проведения спортивных мероприятий; взаимодействие с другими компонентами природной среды; необходимость охраны этих земель от негативного воздействия природных и антропогенных явлений. То есть можно говорить, что экологическая функция земель рекреационного назначения — это критерий, который выделяет эти земли среди земель других категорий.

Ключевые слова: земли рекреационного назначения, рекреационные территории, рекреационные зоны, рекреационные ресурсы.

Summary

Paliy N. I. Notion and Legal Features of Land of Recreation Purpose. — Article.

The paper analyzes the main features of land recreational purposes, which are: the use of these lands for public recreation, tourism and sporting events, interaction with other components of the environment, the need to protect these lands from the adverse effects of natural and man-made phenomena. That is, we can say that the ecological function of land recreational — is a criterion that distinguishes these lands among the lands of other categories.

Keywords: land recreational purpose, recreational area, recreational areas, recreational resources.

УДК 349.412.4:332.28

О. М. Погорелова

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ НА ОРЕНДНИХ УМОВАХ

Земельні ділянки, які знаходились безпосередньо біля водних об'єктів, здавна являли господарську цінність. Через високу забезпеченість водою вони були найбільш продуктивними угіддями, зручні для транспорту й містобудування, важливими сировинними джерелами сільського господарства і промисловості. У зв'язку з цим актуальним є встановлення належного правового режиму їх використання та охорони. Враховуючи важливість земель водного фонду у забезпеченні охорони та раціонального використання водних ресурсів та у зв'язку з цим необхідність надання їм спеціального правового режиму, землі водного фонду виділені в окрему категорію земель [1, 19].

Питання правового режиму земель водного фонду розглядалися на сторінках юридичної літератури такими вченими, як А. П. Гетьман, І. І. Каракаш, П. Ф. Кулинич, В. В. Носік, М. В. Шульга та інші дослідники. Метою цього дослідження є розгляд питання, пов'язаного з особливостями використання земель водного фонду, а саме — права оренди земельних ділянок водного фонду як само-